

ШТА ЗНАМО О СУБОТИЦИ?

-ЛИТЕРАТУРА ЗА ДРУШТВЕНО-ОБРАЗОВНУ ИГРУ-

U v o d

Želja autora ove publikacije je bila da prikaže istorijski razvoj Subotice i Segedina kroz njihovu arhitektonsku baštinu. Nasleđe je poruka prošlih pokoljenja sa kojom danas živimo, i koju ćemo i mi preneti na naše potomke, zato je izuzetno važno da ga što bolje upoznamo. Ono istovremeno obuhvata i svetsku kulturnu i prirodnu baštinu. Možda i vi u vašem mestu stanovanja poznajete građevine koje predstavljaju kulturnu baštinu: ostatke starih istorijskih naselja, pećinske crteže, crkve ili druge duhovne svete objekte. Oni se ne mogu pomeriti i jednostavno preneti na drugo mesto. Nasuprot tome arheološki nalazi kao što su stare kovanice, biljni ostaci, slike, skulpture čine prenosivu baštinu. Sve žešća urbanizacija, siromaštvo, prirodne katastrofe i zagađenje i sve masovniji turizam su činiovi koji ugrožavaju celokupno nasleđe, ali je širom sveta najveća opasnost nedvojbeno ljudski nemar, ravnodušnost prema leptama koje su nam u amanet ostavili naši preci.

Upravo iz tog razloga smatramo da je izuzetno važno da budući arhitekte i građevinari upoznaju i štite sredinu u kojoj žive. Izdanje koje držite u rukama je rezultat zajedničkog istraživačkog rada učenika Politehničke škole iz Subotice i Srednje stručne škole Vedreš Išvan iz Segedina, a vodi čitaoce kroz vekove razvoja dva grada od njihovog nastanka do kraja 19. veka, odnosno početka prvog svetskog rata. Izbor nije slučajno pao na pomenuti period i upravo ova dva grada, niti je za to jedini razlog uspešna saradnja dve škole koja traje već više od jedne decenije, nadamo se, na zadovoljstvo obe strane. Naime, i uprkos značajnim razlikama u geografskom položaju, arhitekturi i istoriji dva grada opipljiva je zajednička prošlost i zajednički karakter koji iz njega proizilazi, milion niti koje nas povezuju. Ipak, možda je najvažnija činjenica, da se mi subotičani osećamo kao kod kuće u Segedinu, i nadamo se da se i segedinci osećaju isto tako u Subotici. Želja nam je da sačuvamo ovaj osećaj i prenesemo ga na buduća pokoljenja. U nadi toga smo uradili ovaj posao koji predstavlja značajan korak na putu saradnje.

SUBOTICA

Drugi po veličini grad u Vojvodini, severnoj pokrajini Republike Srbije, nalazi se na 10 kilometara od južne granice Mađarske. Administrativni, kulturni i privredni centar Severnobačkog okruga broji približno 100.000 stanovnika.

GEOGRAFSKA SVOJSTVA OKOLINE GRADA

Subotica je smeštena na kontaktu Bačke lesne zaravni koja se prostire južno od nje i Subotičko-horgoške peščare koja se prostire na severu. Teritorijalni pojasevi sa ovakvim izuzetno povoljnim lokalnim geografskim svojstvima (klima, padavine, relef, reke i jezera, itd.) su od pamтивекa bili naseljeni. U životu Subotice prisustvo življa različite etničke pripadnosti se može iskazati unazad pet-šest hiljada godina. Prednosti koje obezbeđuje prirodnna sredina su prvenstveno pogodovale poljoprivredi,

stoga su vekovima određivale pretežno agrarne karakteristike Subotice. U funkcionalnoj konstrukciji je u daleko manjoj meri bila zastupljena mala privreda, trgovina, upravne i druge društvene funkcije, stoga su pomenute delatnosti od kraja srednjeg veka formirale samo izgled centra grada, dok su prigradske četvrti u potpunosti zadržale ruralni karakter.

ISTORIJSKI RAZVOJ GRADA

Vreme nastanka Subotice najverovatnije datira iz sredine XIII veka u vreme vladavine kralja Bele IV. Od 1391. godine grad se spominje pod imenom ZABOTKA. Poreklo imena grada ni dan-danas nije u potpunosti razjašnjeno, u svakom slučaju prema opšteprihvaćenom objašnjenju Ištvana Ivanjija, pisca najcelestijevi monografije grada, mađarski naziv SZABADKA vuče korenje od imena oslobođenih kmetova koji su živeli na ovom području, tzv. Sabadoša (szabad, mađ. znači slobodan na srpskom). Nastanak i smer daljeg razvoja Subotice su u odlučujućoj meri odredile funkcije središta veleposeda. Od 1439. godine se spominje kao veliki svetski privatni posed koji su ada činile Subotica, Tavankut, Madaraš i Halaš. U spisu koji datira iz pomenute godine Subotica se spominje kao trgovište (*opida*).

Vekovima je pripadao Janošu Hunjadiju, a potom od 1459. njegovom šurjaku, Mihalju Siladiju, nakon čije smrti ga je nasledio njegov nećak Maćaš, koji ga je 1464. darivao erdeljskom vojvodi Janošu Pongracu od Dengelenge kao nagradu za pobedu u bici protiv Turaka koji su upadali na ovu teritoriju. Porodica Dengelengi je dala da se izgradi subotička tvrđava, koja verovatno nije bila namenjena za utvrđenje, već je pre služila kao zamak koji je predstavljao središte poseda. Nakon odumiranja loze Dengelengi 1501. godine trvđava i sam grad pripali su Janošu Korvinu. Nakon što je 1504. posed preuzeila porodica Terek iz Enjinga, koja je odigrala značajnu ulogu čitavoj državi, veleposed je obuhvatao Suboticu, Madaraš, Tavankut, Verešeghazu i Šebeščenhuazu. Godine 1526/27. nakon Mohačke bitke koristeći nemire koje su izazvali Turci, Subotica je kratko vreme pripadala srpskom vojniku Jovanu Černom, nakon čega je Janoš Sapolja pokrenuo vojsku protiv Černog i porazio ga, a sam „srpski despot“ je u Tornjošu podlegao ranama zadobijenim u bici.

Subotica je 1543. dospela pod tursku vladavinu. Kao spahijski posed i dalje je ostao središte feudalnog poseda, u početku kao timar¹ sa manjim prihodima, a vremenom u višem rangu ziameta.

U prvoj polovini XVII veka ovom posedu su pripadali i Tompa, Ludoš, Tavankut i Bajmok.

Nakon oslobođilačkih pohoda protiv Turaka Subotica je dobila ogromnu teritoriju koja je pokrivala 12 pustara. Posle povlačenja Turaka tvrđava, po tadašnjem imenom KULA, koja je verovatno bila u trošnom stanju, pripala je franjevačkim fratrima koji su na ove prostore doselili iz Segedina.

U to vreme su se u gradu pojavili rimokatolički Bunjevci – koji još i danas čine značajan deo stanovništva Subotice. Verovatno su se doselili iz Bosne i ili Dalmacije pod vođstvom 18 franjevačkih fratara. Njihovo prisustvo potvrđuju crkvene matične knjige (matrikule) koje se vode od 1. decembra 1686. godine. Za vreme Rakocijevog ustanka kuruci² su se u više navrata pojavili na ovoj teritoriji i borili su se prvenstveno protiv Srba koji su bili na strani cara.

¹ Timar ili ziamet – vojnik ili niži dužnosnik za vreme služenja sredinom XVI veka

² Kuruc – mađarski seljak pobunjenik (aktualan naziv oko 1514.)

U XVIII veku započela je urbanizacija Subotice, doduše sporo. Nakon povlačenja Turaka do 1743. grad je pripadao Potiskoj vojnoj granici i imao poseban pravni status i uživao značajne povlastice. Privreda i poljoprivreda su bile nerazvijene, te se zbog toga ni trgovina nije razvila u značajnijoj meri. Unutrašnji promet robe se zbog malog broja prodavnica najvećim delom obavljao na nedeljnim pijacama i vašarima koji su od 1743. redovno organizovani.

U prvoj polovini XVIII veka nastojanja državne politike u cilju jačanja privrede imala su slabe efekte u Subotici. Godine 1720. godine u gradu je bilo svega 9 zanatlija. Sredinom veka broj zanatlija je povećan na 29, a u drugoj polovini veka je gradsko veće nastojalo da pospeši naseljavanje zanatlija davanjem značajnih povlastica. Kao rezultat ovih mera i postepenog proširivanja tržišta 1780. godine se već 239 zanatlija bavilo sa 30 zanata. Svemu tome je naravno u velikoj meri doprinela činjenica da je 1779. grad dobio status slobodnog kraljevskog grada od carice Marije Terezije i time dospeo na sam vrh feudalne gradske hijerarhije pod nazivom Maria-Theresiopolis. Uz to 27. marta 1845. godine je zakonski dobio dozvolu za prevod teksta grba grada na mađarski jezik i zvaničnu upotrebu imena Szabadka. Revolucija iz 1848/49. naravno nije zaobišla ni Suboticu. Dana 19. marta 1849. godine u gradu je održana vanredna javna skupština na kojoj je proglašeno 12 tačaka i organizovana milicija radi održavanja javnog reda i mira. U blizini grada najznačajnija bitka se odigrala kod Kaponjai čarde u martu 1849. Lokalna milicija je uz pomoć honveda koji su stigli iz Segedina pobedila armiju koja je brojala četiri-pet hiljada srpskih vojnika koji su se borili na strani cara. U drugoj polovini XIX veka, izuzev kratke ere Bahovog apsolutizma, grad prolazi kroz ogromnu promenu. Ovaj period karakterišu društvene promene i industrijalizacija. Mapa grada Subotice je takođe pretrpela korenite izmene. Sa urbanističkog aspekta značajna je izgradnja velikih srazmraza, brz razvoj urbanizacije i izrada katastarske karte grada 1878. Brojne ulice centra su tada dobine današnji izgled (zatvoreni sistem kanalizacije, popločavanje ulica). Javnu rasvetu je zamenila električna rasveta. Električni vodovi su postavljeni u većini ulica, štaviše one su povezivale grad i sa nadaleko poznatim paličkim kupalištem. U to vreme su izgrađene najznačajnije javne ustanove grada: bolnica, vrtići, škole, itd. Industrijski i trgovinski život grada je u velikoj meri pospešila i izgradnja železničke linije Budimpešta-Subotica-Zemun.

Povećanje broja stanovnika, njihovog životnog standarda i prohteva je u drugoj polovini XIX veka dovelo do nastanka štamparija, knjižara, intenzivirano je izdavanje novina, nastale su kafane, gostionice, izgrađuju se Palić i Dudova šuma, niču sportska igrališta. Predstave se od 1854. izvode u novoj pozorišnoj zgradi, u kojoj gostuju najeminentniji mađarski umetnici: Gabor Egreši, Lujza Blah i mnogi drugi. U jesen 1896. otvorena je Nacionalna kazina, u čijoj zgradi se danas nalazi Gradska biblioteka. Između 1908 i 1912 godine izgrađena je po redu treća Gradska kuća, koja je i danas simbol grada.

Nakon I svetskog rata sklapanjem Trijanonskog sporazuma 4. juna 1920. Subotica je postala deo Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. U periodu od 1941. do 1944. ponovo je pripadala Mađarskoj, a zatim, nakon završetka II svetskog rata Jugoslaviji, a potom Srbiji.

4 FRANJEVAČKA CRKVA

Trg Cara Jovana Nenada

po narudžbi privatnih lica.

Franjevačka crkva u Subotici sagrađena na ostacima srednjevekovne tvrđave je najstarija zgrada grada, ponosni je svedok burne istorije ovog naselja, što je verovatno razlog tome da je meštani nazivaju „stara crkva”.

Franjevci su se 1686. godine uselili u tvrđavu koju je 1470. podigao erdeljski vojvoda Janoš Pongrac. Počev od 1693. ova zgrada je njihova crkva a ujedno i dom. Tvrđava je 1723. preuređena u crkvu i samostan. Gradnja crkve Svetog Mihaila je počela 1729., a završena je 1736. godine. Zgrada se naslanja na spoljne zidove tvrđave koji čine ulaz današnje crkve. Južni toranj nekadašnje tvrđave je poslužio kao osnova desnog tornja.

Crkva je 1907. obnovljena u neoromanskom stilu. Tada je izgrađen i levi zvonik, a barokna propovedaonica je zamjenjena karara mermerom. Na celoj teritoriji crkve freske su izradene

10 GRADSKA BIBLIOTEKA

Trg Cara Dušana 2

Fasada zgrade je okrenuta ka Trgu slobode, a bočni zidovi krase ulice Braće Radić i Cara Dušana. Nacrte zgrade je izradio Ferenc Rajhl (1869-1960) mladi arhitekta iz Budimpešte, kome je ovo bila druga veća zgrada u Subotici. Izgradnja nekadašnjeg Gospodskog kazina poverena je Ferencu Rajhlu 1895. Mladi arhitekta je izradio projekat za novu zgradu

u neobaroknom stilu, novijoj varijanti baroka. Ornamentiku je takođe osmislio u neobaroknom stilu uz pomoć svog mlađeg kolege Edea Telcsa.

Sa obe ulice postoje sporedne drvene kapije sa svodom. Na spratu se nižu vitki prozori sa svodovima. Ona svojim poznatim neobaroknim ukrasnim elementima pokazuju laganu arhitekturu cele zgrade.

1 GRADSKA KUĆA

Trg Slobode

Gradska kuća predstavlja vrhunac zlatnog doba Subotice i ujedno poslednju investiciju iz tog vremena. Izgrađena je u periodu od 1910-1912., ali u stvari pripreme za izgradnju su otpočele još u oktobru 1908. Arhitekte Deže Jakab i Marcel Komor su podelile posao: Marcel Komor je projektovao samu zgradu tako da ona odgovara

svojoj nameni, a Deže Jakab je osmislio spoljnu i unutrašnju ornamentiku. Gradska kuća je već 1910. bila pod krovom Od četiri ulaza zgrade zapadni vodi u muzej, južni u razne službe, istočni u upravu i lokalnu samoupravu, dok severni u svečanu salu. Kroz ove četiri kapije može

se stići do šest hodnika.

Uglovi zgrade so ojačani tornjevima. Celokupna ornamentika evocira mađarske narodne motive, a njeni osnovni motivi su mesec, sunce i zvezde okičeni karanfilima, ružama i puzavicama, obojeni živom zelenom, crvenom, žutom i plavom. Zgrada je dugačka 104,7 metara i široka 55,56 metara. Površina zidova iznosi 5338 kvadratnih metara, a ukupna unutrašnja površina 16 000 kvadratnih metara. Visina tornja je 76 metara, vidikovac je na visini od 44 metra, a na visini od 56 metara se nalazi sat.

28 UČITELJSKI FAKULTET

Štrosmajerova 11

Zgrada je izgrađena u periodu između 1880. i 1883. prema projektu Titusa Mačkovića. Građena je u eklektičkom stilu, sa dominantnim

neorenesansnim elementima. Osnove su četvrtastog oblika sa produženim frontalnim i monumentalnim bočnim delom. Bočno pročelje je naglašeno pomoću rizalita koji se prostire od osnove do tavanskog dela. Rustični kvadri, karakteristični motiv neorenesansne arhitekture, naglašavaju prizemlje. Središnji deo glavnog pročelja naglašava niz stubova na spratu, formirajući tzv. timpanon. Prozori na spratu su ukrašeni skulpturama.

8 NARODNO POZORIŠTE

Trg Slobode

Zgrada je izgrađena na osnovu projekta Janoša Skultetija. Osnove zgrade koja je bila namenjena za pozorište i hotel položene su 1848., ali su se radovi zbog revolucije nastavili tek 1853. Još iste godine je završen deo zgrade gde je bio smešten hotel (sadašnja ulica Borisa Kidriča).

Karakteristični motiv zgrade je šest stubova u korintskom stilu. Visina stubova iznosi 12,5 metara prečnika 1,2 metra. Kao svi korintski stubovi, i ovi se sužavaju prema vrhu, a kapitel je ukrašen stilizovanim listovima akantusa. Ovi stubovi stoje na kamenoj ploči dimenzija 1,7x1,7m. Stubovi preuzimaju jedan deo težine krovne i međuspratne konstrukcije. Stubovi podupiru trouglasti timpanon ukrašen raznim motivima.

Nova zgrada će imati stakleni deo koji će biti okrenut ka zelenoj fontani.

14 PALATA ŠTEDIONICE

Korzo 4

Kuriozitet zgrade je da su ispod luksuznih stanova i prvobitno planirane prostorije štedionice, i ova namena prostorija se nije menjala tokom godina – i danas je u njima smeštena banka. Zgrada je sa ornamentima od Žolnai keramike jedna od najpitoresknijih obeležja subotičkog šetališta. Mađarska secesija je, u stvari, nastala iz urbane eklektike u XX veku, koja na spektakularan način sjedinjuje arhitekturu sa umetnošću. Izgrađena je 1908. godine prema projektu Marcela Komora i Dežea Jakaba.

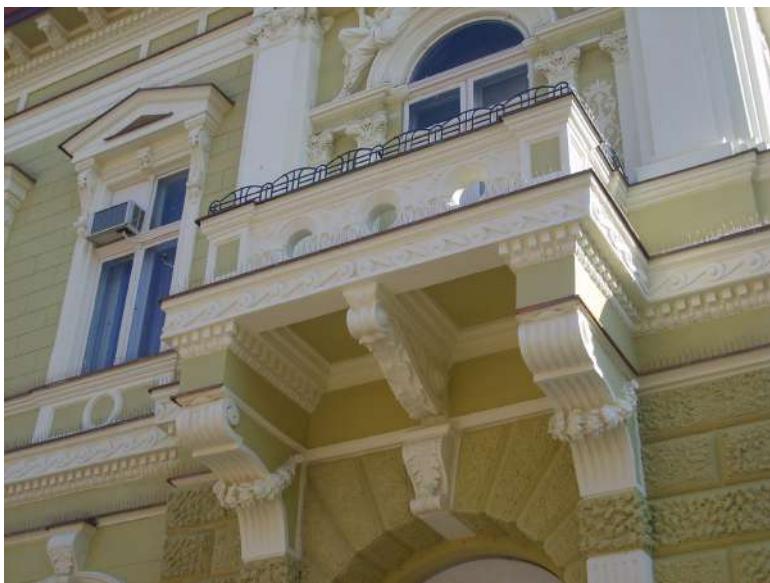
16 ŽELEZNIČKA STANICA

Trg Rajhla Ferenca

Prva železnička pruga je stigla do Subotice 1869. godine. Ona je spajala Budimpeštu sa Zemunom. Do 1880. izgrađena je još jedna trasa do Rijeke. Sama zgrada je nastala netom posle izgradnje pruge, ali u subotičkom Istorijском arhivu nisu sašuvani njeni projekti. Verovatno je izgrađena prema projektu segedinskih arhitekta, koji su bili izvođači i ostalih radova na njoj. Zgrada se sastoji od glavnog dela sa ulazom koji se izdiže iz ravni zida i gleda na Park Ferenca Rajhla. Pročelje okrenuto ka prugama je izgrađeno u jednoj ravni, bez uvučenih rizalita. Bočna fasada je nekad imala jedan glavni ulaz sa dva stepenika i po jednim prozorom sa obe strane. Treći, najpoznatiji i najprostraniji deo imao je dva ulaza i oba su vodila u kancelarijske prostorije.

NAJAMNA PALATA SAMKA MANOJLOVIĆA

Zgrada je izgrađena osamdesetih godina XIX veka najverovatnije prema projektu Titusa Mačkovića, u neorenesansnom stilu. Pročelje okrenuto ka korzi je ukrašeno na jedinstven način, dok je bočno pročelje dobilo skromnije ukrase. Neorenesansna fasada je dobila impozantniji izgled

zahvaljujući baroknim elementima, većina kojih ukrašava rizalite na uglovima. Kod obrade prizemlja zahvaljujući rustičnoj izradi u vidu kvadera i nizova lukova sačuvan neorenesansni efekat. Na kosine timpanona su postavljene dve raskošne ležeće figure

izvedene u punoj plastici. Prozori na spratu su ukrašeni timpanonim, a rizalite naglašava mnoštvo baroknih figura: tu se ponovo javljaju ženske figure. Ulaz koji vodi u dvorište i stepenište su oslikani na jedinstven način, ali su, nažalost, tokom vremena u znatnoj meri oštećeni. Pročelje sa dvorišne strane je veoma bogato ukrašeno na sličan način kao glavna fasada. Zgrada spada u red spomenika kulture velikog značaja.

18 NAJAMNA PALATA FERENCA RAJHLA

Trg Rajhla Ferenca 5

Zdanje je izgrađeno 1903-1904-te. Po svojim dimenzijama se prilagođava Rahlovoj porodičnoj palati. Vlasnik-arhitekta je koristio skromnije materijale nego u slučaju svog doma. Zgrada je asimetrične konstrukcije sa bočnim rizalitom. Tu spada naglašena kapija od kovanog gvožđa sa lukovima i ulaznim portalom od drveta, koji vodi na sprat gde su

smeštene stambene prostorije. Iznad tog dela se nalazi prozori sa lukovima, dok su krovni prozori polukružnog oblika i ukrašeni su vitražama. Rizalit se u krovnom delu završava u atici talasastih linija i tornju od kalajisanih ploča, a ukrašen je omiljenim cvetnim motivima secesije dopunjениm motivima u obliku srca.

26 PORODIČNA PALATA FERENCA RAJHLA

Trg Rajhla Ferenca 5

Prvi projekti porodične palate Ferenca Rajhla su poprilično ličile projektima najamnih palata koje je izgradio ranijih godina. Iako su najlepši dekori pročelja izrađeni od Žolnai keramike, pored njih se nalaze zatvoreni drveni balkoni (kibic fensteri) koji asociraju na drvenu folklorну arhitekturu Transilvanije.

Osnov je pravougaonog oblika i

prostire se u dužinu prema uličnom traktu. Koncepcijski je celo pročelje podređeno centralnom delu sa ulaznim reprezentativnim portalom

Na prizemlju Rajhlove palate nalazio se njegov atelje, prostorije za iznajmljivanje. Na spratu su se, pored velike trpezarije, koja je služila i kao balska dvorana, nalazile su se turska soba za pušenje i bilijar sala, a odmah do njih muzički salon.

29 NAJAMNA PALATA ŠALAMONA ZONENBERGA

Đure Đakovića 3

Zdanje se nalazi na nekadašnjoj teritoriji Rogine bare. Nakon isušivanja močvare područje je isparcelisano, a krajem XIX i početkom XX veka je na ovom mestu nastala jedna od poslednjih najreprezentativnijih zgrada i najamnih palata Subotice.

Osnove su bile u obliku slova „L”, dvorišna krila osnova su se susretale u dvorištu. U dvorišnom traktu zgrade je izgrađena kuhinja i ostava, dok su salon i trpezarija bili okrenuti ka ulici.

Zgrada je jedan od najlepših subotičkih primera mađarske secesije sa početka XX veka. Pročelje zgrade u ulici Kalai ukrašena je dekorativnom plastikom i elementima od Žolnai keramike bogate motivima mađarskog folklora.

20 ZGRADA JEVREJSKE VERSKE ZAJEDNICE

Dimitrije Tucovića 13

Zgrada je izgrađena 1904. godine prema projektu Dedeja Jakaba i Marcela Komora u varijanti mađarske secesije. Prema osnovnom projektu zardžala je tradicionalnu podelu od tri celine, satoji se od jedne naglašene središnje i dve bočne celine. Ovakva podela je preuzeta po uzoru na prethodnu zgradu, koja je ranije stajala na ovoj lokaciji sagrađena u stilu eklektike. Pozicija prozora takođe naglašava ovakvu podelu pročelja na tri

celine. Na krajnjoj desnoj strani pročelja nalazi se širok ulaz, koji je izrađen lučno, pored njega sledi prozor, takođe sa lukom. U središnjem delu su postavljena tri polukružno izrađena prozora, središnji je trokrilni, a dva bočna su dvokrilna.

3 KATEDRALA SVETE TEREZE AVILSKE

Trg Žrtava Fašizma

Katedrala Svetе Terezije Avilske se popularno naziva Velika crkva, a izgrađena je u periodu od 1773. do 1789. godine. Na pročelju između dva tornja nalazi se ogroma pukotina, pošto su pogrebi promenili strukturu tornja, na mestu grobnica tlo je postalo poroznije i popušta pod ogromnom težinom. Dužina crkve je 61 m, širina 26 m, visina broda je 18 metara, a toranj je visok 64 metra.

Crkva sa jednim brodom izgrađena je u stilu kasnog baroka prema projektu Franca Kaufmana iz Budimpešte. Unutrašnja dekoracija je delo priznatih majstora tog doba.

Pročelje okrenuto ka trgu koji se nalazi sa istočne strane. Zabat između dva tornja sa dekorisanim glavnim ulazom završava se u obliku timpanona. Vertikalna konstrukcija je naglašena i pomoću

višestruko čipkastih pilastara. Na rubovima zvonika nalaze se dvostruki pilastri koji su na prizemlju ukrašeni jednostavnim, a na spratu jonskim kapitelima. Na površini zida se nalaze ritmički postavljeni, jednostavno ukrašeni pilastri.

15 SINAGOGA

Trg Jakaba i Komora

Poput stare gospe Sinagoga ukrašava istoimeni trg Subotice. Izgrađena je umesto jedne manje, skromnije zgrade 1901-1902. prema projektu budimpeštanskih arhitekata, Dežea Jakaba i Marcela Komora na mestu jedne skromnije, manje zgrade.

Osnov zgrade je pravougaonog oblika površine 776 m^2 . Kupola subotičke Sinagoge je osmostrana, pokrivena je crepovima u boji. Centralna kupola dominira nad manjim, kuglastim kupolama, talasastim zabatima i ukrašenim nosećim stubovima. Na vrhu svake kupole nalazi se danielova zvezda. Gipsani malter spoljašnjih zidova obrubljen je crvenom ciglom ili terakotom u obliku cvetova. Svojim kalajisanim krovom i emajliranim crepovima sinagoga je jedna od zgrada tokom čije gradnje su se koristili elementi betonskih i armiranih konstrukcija.

Stil secesije označava bogata primena floralnog dekora: ruža, karanfila i lala, ali se istovremeno javljaju i narodni motivi iz Transilvanije – lišće, peteljke i loze.

9 GIMNAZIJA SVETOZAR MARKOVIĆ Petefi Šandora

Izgradnja je započela 1896. godine prema projektu Ferenca Rajhla a predata je 1900. Dvospratna zgrada je izgrađena u baroknom stilu. Dekorativni plastični ukrasni elementi pročelja sa ulične strane grupisani su oko prozora. Prizemni trakt je rustične izrade. Ulagana fasada je naglašena sa dva korintska stuba koji je presecaju oba nivoa. Pročelje još više ističe muški kip prirodnih veličina. Na krajevima oba krila zgrade nalazi se po jedna kapija od kovanog gvožđa.

30 POLITEHNIČKA ŠKOLA

Maksima Gorkog 38
Zgrada čiji je osnov izrađen u obliku slova „L“ je izgrađena u periodu od 1910. do 1912. za obrazone ciljeve u stilu secesije. Pročelje sa ulične strane je asimetrično. Jednostavna drvena kapija je ukrašena girlandama, a donji deo krase dekorativni elementi

karakteristični za secesiju. U završnom sloju zidova prizmlja i rizalita je izrađena ornamentika u malteru sa horizontalnim podelama i prozorima koji teku u ritmičkom

nizu i čine šest celina. Prvi sprat od drugog deli ravni kordonski venac. Spratni prozori se takođe ritmički nižu, ali su oni veći i podeljeni na manje delove. Iznad spratnih prozora nalazi se jedinstveni, blago profilisani arhitrav, a u centru sprata reljef koji prikazuje grad.

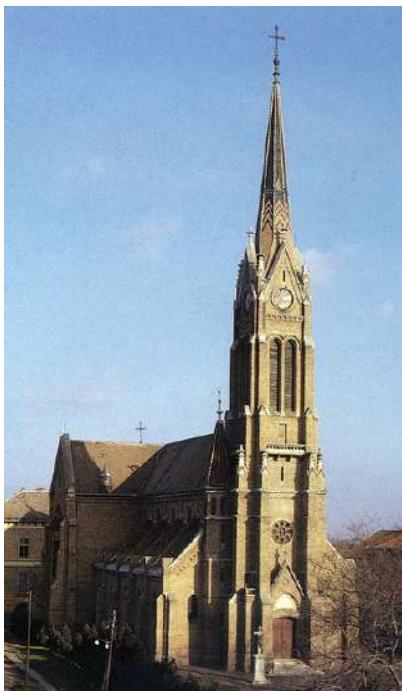
19 VODOTORANJ – SIMBOL PALIĆA

Počev od 1910. uzdiže se na ulazu u kupalište poput uzvičnika. Danas je već postao simbol Međunarodnog filmskog festivala. Izgrađen je prema projektu Dežea Jakaba i Marcela Komora kao zgrada sa više funkcija: služila je kao vodotoranj, kapija kupališta i tramvajsko stajalište. Toranj koji se nalazi sa desne strane i stremi ka nebu povezan je sa malim paviljonom sa leve strane pomoću širokog svoda čineći tako jednu celinu. Ispod svoda vidi se sve do jezera. Toranj je trostrukе artikulacije sa osnovom u obliku kruga. Osnov otvorenog paviljona je takođe kružnog oblika iznad koga se nalazi krov koji je ukrašen narodnim motivima a podupire ga osam stubova.

21 Crkva Svetog Jurja

Trg Paje Kujundžića

Župski ured je osnovan 1841. godine na teritoriji župe Svetе Tereze. A plébániát 1841-ben létesítették a Szent Teréz plébánia területén. Zaštitnik crkve je mučenik Sveti Juraj. A templom védőszentje: Szent György vértanú. Az első imaház csak egy egyszerű ház volt, a lepa crkva je izgrađena 1896. u stilu neogotike. 1925-ben a torony viharkárt szenvédett, ali je rekonstruisana u istom stilu. Dimenzije crkve su sledeće: dužina joj je 47.5 metara, širina 17 metara, a poprečni brod je dug 26.5 metara. Unutrašnja visina broda je 14. 35 metara. Toranj je visok 45 metara. Ima tri zvona. Matična knjiga se vodi počev od 1841. godine

12 PORODIČNA KUĆA ĐURE MANOJLOVIĆA

Korzo

Izgrađena je u eklektičkom stilu prema projektu Titusa Mačkovića najverovatnije između 1881. i 1889. godine. Na pročelju sa strane Korza vidi se izdignuti rizalit i antički motivi.

Ugaoni deo zgrade je jedinstvene izrade: na spratu se nalazi triforijum sa otvorima koji se lučno završavaju. Iznad

ostalih prozora nalaze se timpanoni i grede sa podvezicama. Zgrada je jedinstvenog položaja, jer se sva četiri pročelja vide sa ulice. Raspored unutrašnjih prostorija je prilagođen porodičnom životu, ne pridržava se pravila da zidovi moraju biti u istoj ravni. Upravo zbog toga pročelje ostavlja neobičan utisak. Zgrada je proglašena za spomenik velikog značaja.

25 KUĆA LONČAREVIĆA

Kuća je verovatno izgrađena krajem XVIII veka, stoga se može konstatovati da je jedna od najstarijih subotičkih spratnica. Pravo vlasništva 1891. prelazi na Dušana Stojkovića. 1895. godine Stojković je adaptirao ugaonu prostoriju kuće prema projektu Titusa Mačkovića. Druga prepravka je usledila 1907. prema projektu Geze Kocka. Tada je pročelje dobilo odlike secesije i izgrađen je balkon sa tornjevima. Oranemntika u stilu secesije je zaokružena

bogato ukrašenim balkonom na pročelje okrenutom ka trgu. Zgrada je proglašena za spomenik kulture.

11 NAJAMNA KUĆA I PARNO KUPATILO DEŽEA JOA Dimitrije Tucovića12

1879. trgovac prehrambenom robom Deže Jo je izgradio prvo parno kupatilo u gradu. Kupatilo se sastojalo od jednog malog bazena i pranog kupatila sa toplim vazduhom, jednog malog bazena sa hladnom vodom, velikog bazena i više tuševa. Zgrada je nosila odlike neorenesanse. Na prizemlju ima sedam, jednostavno izrađenih otvora. Zadnja u nizu je uzana kapija. Pročelje na spratnom delu je dekorativnije. Plitka malterska i gipsana plastika se pojavljuje u ornamentici iznad prozora u obliku polumeseca u obliku biljnih i životinjskih motiva.

27 NAJAMNA PALATA MIKŠE DEMETERA – NOVI GRADSKI MUZEJ

Trg Sinagoge 1/A

Objekat je izgrađen 1906. prema projektu Jožefa Vagoa i Lasla Vagoa. Prostorije domara i skladište je smešteno u podrumu. Na prizemlju se nalazio raskošan, petosoban stan vlasnika, štamparija povezana sa jednosobnim stonom. Na spratu su bila smeštena dva stana, nalik na one u prizemlju. Kod svih tri

stana prostorije su bile postavljene ukrug hola. Njihov raspored je savršeno odgovarao zahtevima porodičnog života tog doba, jer je svaka soba imala zaseban ulaz iz hola, obezbeđujući na taj način potrebnu intimnu atmosferu za sve stanare. Arhitekte je inspirisala austrijska secesija. Na zgradi je uočljiv motiv ptice, koji je svojstven za sve zgrade koje su oni projektivali. Zaobljeni zatvoreni balkoni, motivi srca, dekorativni elementi koji asociraju na staklene perle još više ističu asimetričnu lepotu ovog zdanja. Danas je u njemu smešten Gradski muzej.

5 Kapela sv. Roke

Matka Vukovića

podignuta je od strane Subotičana 1738. godine, u znak sećanja na žrtve epidemije kuge. Rekonstruisana je 1884. po projektu Titusa Mačkovića. Osnovana je 1841. od teritorije Župe Svetе Tereze na Somborskom putu. Do 1896., kada je izgrađena crkva u stilu neogotike, služila je kao molitveno mesto. Zaštitnik joj je sv. Roka. Toranj je rekonstruisan 1959. godine, a unutrašnjost crkve je obnovljena 1961. Na teritoriji župnog ureda se nalazi Kapela svete Ane, kao i samostan milosrdnih sestara iz franjevačkog reda sa kapelom koja je posvećena Maloj sv. Terezi.

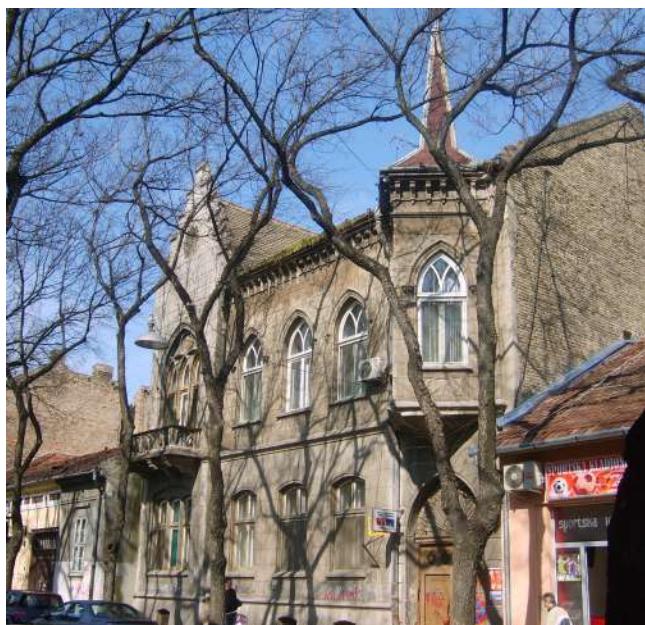
6 Srpska pravoslavna crkva Sv. vaznesenja Gospodnjeg

Zmajevina 22.

Izgrađena je na najvišoj tački grada koji je nekad bio okružen šancima, i to najverovatnije između 1723. i 1726. (ne postoje pouzdani podaci). To se može zaključiti na osnovu podatka prema kojem nastarija grobnica u crkvenoj bašti potiče iz 1726. godine. Tokom vremena na crkvi su vršene mnoge intervencije, a prva veća je bila 1766. Godine 1804. na crkvi su izvedeni obimni radovi kada je crkva produžena i proširena. 1910. je izgrađen novi toranj, a ikona nepoznatog slikara iz 1766. je preneta u manju pravoslavnu. Novu ikonu je u Beču naslikao češki slikar Johan Lukeš.

7 NAJAMNA KUĆA KAROLJA BIROA

Braća Radića 7

Pročelje vitke zgrade naglašava asimetrija i ugaoni rizaliti sa bogato dekorisanom perifernom plastikom. Iznad rizalita sa leve strane uzdiže se stepenasta atika, na čijem vrhu je postavljen ukras od kovanog gvožđa i zastava na kojoj je naznačena godina izgradnje. Zidne površine su prekrivene imitacijom kvadera. Na prizemlju su prozori izrađeni sa segmentnim lukom, a na spratu sa klasičnim, preolmljenim gotskim lukom. Rizalit je bogatije izrade U drugom ugaonom rizalitu se nalazi

dvokrilna drvena kapija, sa lučnim osvetljenjem i zrakastim rešetkama od kovanog gvožđa.

17 KUĆA ADOLFA HALBRORA

Korzo 9

Izgrađena je 1897. godine prema projektu Geze Kocke u neorenesansnom stilu. Prizemna fasada je ritmičke izrade, dok je spratna obložena žutim kamenom. Na prizemlju se nalaze četiri portala a na spratu lučni prozori oivičeni rubnim pilastrima, jonskim abakusima i timpanonima. Proglašena je za spomenik kulture.

24 PRVA NAJAMNA KUĆA ĐULE VALIJA

Štrosmajerova 9

Ovu neorenesansnu zgradu je projektovao arhitekta Đula Vali za svoju porodicu 1896. godine. Fasada je artikulisana na zaista jedinstven način. Nivo prizemlja je rustične izrade sa lučnim izlozima. Ornamentika iznad prozora na spratu izvedena je u malteru i gipsu. Prozori sa uzanim vajolatu se završavaju u lučnim

timpanonima. Niz prozora završava se u otvorenom balkonu koji krase toskanski stubovi. Ograda balkona od kovanog gvožđa obiluje biljnim elementima: krase ga isprepleteni cvetni motivi, girlande i lišće „povezano” u buket.

13 VELIKA TERASA

Izgrađena je između 1909. i 1912. godine prema projektu Dežea Jakaba i Marcela Komora u stilu mađarske secesije. Karakteriše je simetrija uz dominantan centralni ulaz, terasama koje su okrenute ka jezeru i visokom krovnom konstrukcijom. Dekorisana je biljnim motivima čije konture su obojene naglašenim bojama. Žensko kupalište je

takođe izgrađeno prema projektu Jakaba i Komora između 1910. i 1912. godine. Ovaj objekat ukarašava obalu jezera kao jedinstveni primer secesijske arhitekture i nedvojbeno je najatraktivnija građevina u svom okruženju: čak i nakon više od sto godina jednakim intenzitetom privlači i kupace i predtavnike ugostiteljske delatnosti.

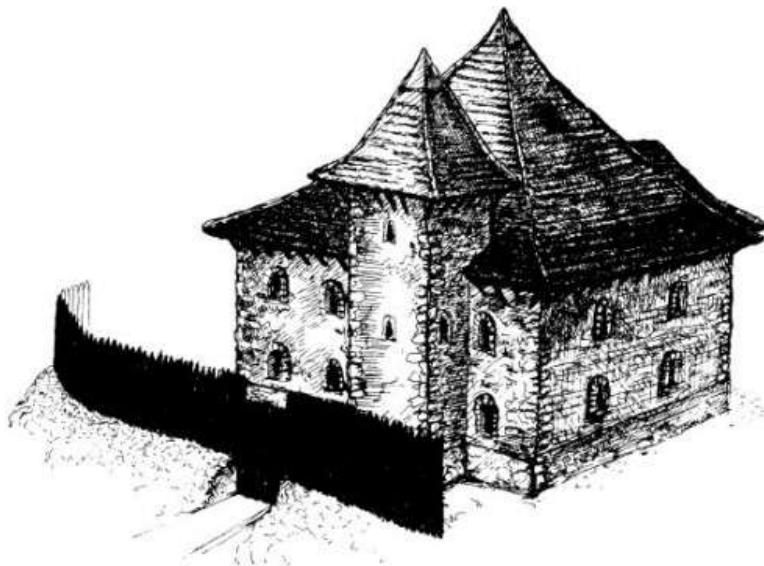
22 NAJAMNA KUĆA JOŽEFA ROZNOFSKOG

Štrosmajerova 22

Projekat je izradio Titus Mačković 1909. godine. Pročelje, koje je inspirisano bečkom i darmštatskom secesijom, je simetrično, ugaoni rizaliti su skoro iste šrine. U simetrijskoj ravni se nalazi kapija ukrašena floralnim motivima. Osnove zgrade su oblika slova „U”, što je određeno dimenzijama zemljišta. Polukružni balkoni su snabdeveni sa više jednokrilnih prozora. Palata je naglašena ornamentikom koja koristi biljne motive.

2 SUBOTIČKA TVRĐAVA

U drugoj polovini XV veka, zahvaljujući mudroj odbrambenoj politici kralja Matije Korvina u južnom delu zemlje izgrađen je trostruki front u cilju zaštite od napada Turaka. To je period nastanka Zabatka castellum-a (subotička tvrđava). Po svemu sudeći četvrtasta tvrđava oblika kocke nije bila značajniji vojni objekat, više je bila nalik na dvorac i predstavljala centar subotičkog poseda. Prema

većini istraživača subotički dvorac se u pisanim izvorima uglavnom pojavljuje kao toranj, kamena kuća ili kurija. Termin toranj i kamena kuća se u mađarskoj niziji pojavljuje u nazivu većeg broja naselja. Vreme izgradnje stambenog tornja je još nepoznato, ali se može prepostaviti da je izgrađen od cigle, a osnove su izgrađene od livadskog krečnjaka čija su nalazišta na ovom području. Nije poznato ni to, kada je uz višespratni toranj dograđena kurija. Verovatno je građena od tvrdog materijala, i u njoj su stanovali vodeći činovnici poseda: upravnik tvrđave, sudija, ključar, tamničar i vojno osoblje. Služinčad je verovatno stanovala u sporednoj zgradi pored dvorca, koji se nalazio unutar ograde. Tvrđava je verovatno bila okružena šancem, mada ni o tome ne postoje pouzdani podaci.

23 PORODIČNA KUĆA TITUSA MAČKOVIĆA

Štrosmajerova 6

Izgrađena je prema načelima eklektike sa dominantnim elementima neobaroka. Središnji rizalit daje simetriju celoj zgradi. Na prizemlju se nalazi neobarokna drvena kapija, sa završetkom u obliku segmentnog luka, koji je na sredini naglašen sa dva pilastra. Središnji rizalit naglašen je balkonom sa bogato dekorisanom ogradom od kovanog gvožđa. Balkon podupiru dva konzola, a ispod njega se vidi barokna dekoracija. Pored balkona se nalaze po tri prozora sa obe strane, a pored njih u plitkom malteru dekorativna plastika sa timpanonima neobaroknih obrisa.

obe strane, a pored njih u plitkom malteru dekorativna plastika sa timpanonima neobaroknih obrisa.